

Arthur, Brigit, Conn, Deirdre...

Verhaal, taal en recht in de Keltische wereld

onder redactie van
Inge Genee, Bart Jaski en Bernadette Smelik

Arthurs schipbreuk

Nicki Bullinga

Verhalen en legenden over schipbreuken, de doem der zeven zeeën, dolende spookschepen, draken, sirenen en zeemeerminnen worden al verteld zolang de mens de wateren bevaart.¹ De eeuwig rollende golven – en verhalen – hebben de zee iets fascinerends gegeven. En als dat ook nog eens gecombineerd kan worden met de legendarische Britse koning Arthur, dan heb je helemaal een prachtig verhaal. Zo schijnt Arthur schipbreuk te hebben geleden aan de westkant van Groot-Brittannië, ten westen van Bardsey Island. Niet alleen is dit eiland de plek waar Arthurs schip verging, ook slaapt hij daar volgens een Welshe volkslegende in een grot totdat men hem zal wekken als het eiland in de westzee in grote nood verkeert.

Dat Arthur en zijn slapende ridders zijn geliefde koninkrijk zullen redden, is een bekend gegeven in de Arthurlegenden. Arthur slaapt in diverse grotten, heuvels en bergen in heel Groot-Brittannië, wachtend tot iemand de moed kan opbrengen om de legendarische koning wakker te maken. Of dat nu door middel van het blazen op een hoorn gebeurt, of door het slaan op een tafel *in situ* met een betoverd zwaard, Arthur zal opstaan en zijn rijk redden. Ik heb me vaak afgevraagd waarom hij het nog nooit gedaan heeft. Groot-Brittannië heeft toch zeker de nodige momenten meegemaakt, en de gelegenheid om in te springen heeft zich vaak genoeg voorgedaan. Maar dat is weer een ander verhaal, dus laten we terugkeren naar de schipbreuk van Arthur.

Daarvoor gaan we naar een zekere Lewis Morris (1701-65). Hij was lid van de bekende Welshe familie Morrisiaid Môn (de fam. Morris van Anglesey), die veel aan culturele activiteiten deed. Vlakbij de zee wonende, zou Morris vele schepen gezien hebben die aan land kwamen voor handel, en hij zou getuige zijn geweest van de schipbreuken langs de gevaarlijke Noordwelshe kust. In 1729 werd hij ambtenaar van invoerrechten in Holyhead en Beaumaris, en juist door dit werk hoorde hij veel klachten van zeelieden die het met onvolledige zeekaarten van de omgeving moesten doen. Met name vanwege de toenmalige slechte wegen in Wales verliep de meeste handel via zeetransporten, en Welshe cartografie was niet echt *up to date*, waardoor schipbreuken meer regel dan uitzondering waren.

Lewis Morris was naast zijn werk als ambtenaar ook land- en zeemeter en besloot iets aan de falende cartografie te doen. In 1734 legde hij zijn zeekustmetingsvoorstellen voor aan de 'Lords Commissioners of the Admiralty' in

¹ Met dank aan dr Ceridwen Lloyd-Morgan van de National Library of Wales en prof. Peter Field van University of Wales, Bangor.

Londen, maar gek genoeg zagen deze geen brood in het vastleggen van de wateren rond de Welshe kust. Zij weigerden Morris een boot te geven om zijn werk te doen en uiteindelijk heeft Morris, puur uit eigen enthousiasme, zelf een boot gehuurd. Binnen één maand had hij het grootste gedeelte van de kust van Anglesey in kaart gebracht. Pas in 1748 raakte de Admiralty ervan overtuigd dat zijn werk wel degelijk zin had – zeelieden gebruikten nu alleen zijn kaarten – en Morris' kaarten werden in dat jaar eindelijk gepubliceerd op 29 september door een 'Act of Parliament'.

Een van die kaarten is belangrijk voor dit artikel. Op die kaart, getiteld *The North Entrance of Bardsey Sound and the roads in Caernarfonshire, by Lewis Morris, 1748*, zou volgens het bijschrift ten westen van Bardsey Island aan de Welshe kust het volgende te vinden zijn:

Er is een zandbank, ongeveer een mijl westzuidwest van Bardsey, waar nog geen twee vadem [1,82 m.] staat bij laag water. Koning Arthur, zoals vermeld, had een schip genaamd Gwenan dat daar verging, daarom wordt het Gorffrydau Caswenan genoemd.²

Om te beginnen wil ik het hebben over het woord *gorffryd(i)au*. *Ffryd*, in het meervoud *ffrydau* of *ffrydiau*, betekent een stroming, meestal snelvliedend. Het woord kan zowel naar een cilandstroom of naar stromingen in de zee verwijzen. Het voorzetsel *gor-* is puur een versterkend woord zoals 'erg' of 'extreem' en kan dus met allerlei zelfstandige naamwoorden verbonden worden. In dit geval zou *gorffryd(i)au* 'zeer sterke stromingen' betekenen. En als dat verbonden kan worden met deze plek, dan is het logisch dat het in de verhalende traditie bekendstond als *Gorffryd(i)au Caswenan*.

We hebben hier een verwijzing naar een stuk 'ondiep' water waar ooit een schip van koning Arthur is vergaan, met naam en al. Maar komt er in de legenden ooit een schip van Arthur voor dat Gwenan heette en dat bij Bardsey Island ten onder is gegaan? En waar heeft Morris deze informatie vandaan gehaald? Voor zover ik weet, is er maar één andere naam van een schip van Arthur bekend, namelijk *Prydwen*,³ waarmee hij naar Annwn voer om de dertien schatten van het eiland Brittannië te veroveren. Een verdere zoektocht naar het verloren schip Gwenan van Arthur bracht mij op het spoor van een vermelding in: 'Pedigrees and Life of St. Martin', waar geschreven staat:

(Llyma Ystoria llong madoc ap Ywain Gwynedd yr honn a elwid Gwennangorn).
Madoc ap Ywain Gwynedd oedd voriwr mawr a chwannoc I drafael ac am na alle

² 'There is a Bank of Sand about a mile W.S.W. of Bardsey, on which you have not two Fathom at Low Water. King Arthur [as is reported] had a Ship called Gwenan Cast away there, Hence the Place is called Gorffrydau Caswenan.' (Morris 1987 [1748])

³ '...Tri lloneit prytwen yd aetham ni idi, nam seith ny dyrreith o gaer sidi. '...Wij gingen erheen, drie volle ladingen in Prydwen; behalve zeven, kwam niemand terug van Caer Sidi'. *Preiddan Annwn*. (Haycock 1983-4: r. 9-10).

o vodd arall entro ir Sygnedd, gwneuthur ac adeilad llong a oruc ef heb hayarn; ond i hoylio a chyrn keirw rhac llyncu or mor hwnnw hi: ai galw oi gwneuthuriad Gwennangorn ac ynn honno y nofiodd y moroedd wrth i blesser ac i trafaelliodd i lawer o wledydd tra mor yn ddiarswyd ond wrth ddymchwelyd adref yn gyfagos i Ynys Enlli. Yr yskyttiodd y ffrydie yno hi yn greulon (ac ai hamharodd ymhell ac) am hynny (vyth hyd heddiw) y gelwir y mann hwnnw ar y mor ffrydie kaswennan. (Yr ystoria honn a ddoeth o law bwygilydd dann warant gredadwy o hynny hyd heddiw.) Velly i dyvod Edward ap Sion Wynn i mi /1582/ y /13/ o vis Mawrth (medd Rosier Morys/ Terfyn yn hydref /1607/).⁴

‘(Hier is het verhaal van Madoc zoon van Owain Gwynedd's schip, dat Gwennangorn werd genoemd.) Madoc, zoon van Owain Gwynedd was een beroemd zeeman en wilde graag reizen. En omdat hij op geen enkele andere manier naar de Sygnedd kon varen, maakte en bouwde hij een schip zonder ijzer, maar spijkerde het vast met hertenhoorn zodat de zee haar niet zou verzwelgen; en noemde haar Gwennan gorn [Gwennan gemaakt van hoorn]; en in haar [met dit schip] zeilde hij de zeeën rond zoals hij wilde en hij reisde naar vele landen over de zee zonder angst, maar op de terugweg naar huis, vlakbij Bardsey, (hiervan) de stromingen (haar ver uit de koers raken) en veroorzaakten haar grote schade en om deze reden wordt die plek in de zee (sindsdien) [lett. Tot op de dag van vandaag] Ffrydie Caswenan [hatelijke stromingen ten opzichte van Gwennan]. (Dit verhaal is van één hand op de andere hand op betrouwbare wijze overgeleverd tot op het heden). Zo is het aan mij verteld door Edward, zoon van Sion Wynn op 13 maart 1582, (zegt Rosier Morys. [Roger Morris in het Engels]. Geëindigd oktober 1607.)’

De Welshe stukken tekst tussen haakjes staan niet in de ‘Pedigrees’ maar wel in het manuscript zelf, het Mostyn Manuscript 88 uit 1582, te vinden in de National Library of Wales.

Op dit moment dacht ik er goed aan te doen om de expertise van Dr Ceridwen Lloyd-Morgan in te roepen, aangezien ik zeker wilde weten dat de aangehaalde citaten ook daadwerkelijk uit het genoemde manuscript kwamen. Zij werkt bij de National Library of Wales (NLW) en heeft als senior archivaris toegang tot de meest obscure manuscripten. Niet dat Mostyn 88 daarbij hoort, integendeel.

Dr Lloyd-Morgan ging de duistere magazijnen van de NLW in om het manuscript op te zoeken en zij kwam met het volgende: Mostyn 88 was geschreven tussen 1488 en 1489 door de dichter Gutun Owain. Het grootste gedeelte gaat over een bekende medische verhandeling, gevolgd door het leven en de wonderen van Sint Martin, en eindigt met een genealogische geschiedenis. Het citaat van Madocs schip was echter nergens te vinden en alleen in de eerste paar bladzijden van het manuscript is er sprake van enige latere (Welshe) toevoegingen. Dr Lloyd-Morgan vroeg zich dientengevolge af hoe de datum 1582 correct kon zijn. Zou het kunnen dat het citaat in een later manuscript stond waarin teksten

van Mostyn stonden gekopieerd, en zo aan Mostyn toegeschreven werd? Of klopte de verwijzing naar Mostyn 88 überhaupt niet? In de verwijzing in de editie van Gwenogvryn Evans stonden geen folio's genoteerd.

In zo'n geval is het handig als je de manuscripten van de NLW zo'n beetje uit je hoofd kent: Lloyd-Morgan dacht haast zeker te weten dat het onvindbare citaat in manuscript Peniarth MS 216 moest staan, aangezien zij bezig is met een onderzoek naar één van de woorden (*sygnedd*) in andere Welshe teksten. En het staat dus ook in ons citaat. Zij zocht het op in de *Geiriadur Prifysgol Cymru* (GPC) – het groot historisch woordenboek van het Welsh – en ze had gelijk!

Sygnedd (*sugnedd*) betekent zoiets als 'draaikolk', 'moeras waarin je weggezogen kunt worden' – (*sugno* betekent zuigen, wegzuigen). Dus een *sygnedd* in de zee wil zoiets zeggen als een plek waar sterke stromingen hele schepen naar beneden kunnen zuigen. Waarschijnlijk is dat ook het (lokale) geval geweest ten westen van Bardsey Island. En dan zou het woord *gorffryd(i)au* 'zeer sterke stroming', zoals genoemd in de tweede regel van het bijschrift van Lewis Morris, zijn naam echt verdiend hebben. In het historische woordenboek stond tevens een verwijzing naar het schip van Madoc ap Owain Gwynedd, geciteerd uit Peniarth MS 216, wat gekopieerd werd door een zekere John Jones of Gellilyfdy in Flintshire in 1607. Hij is degene geweest die 'geëindigd oktober 1607' aan het manuscript heeft toegevoegd.

Het is aannemelijk dat deze John Jones het van Roger Morris (degene die het als eerste opschreef) had overgenomen en dat deze het weer van Edward ap Sion Wynn had gehoord. Er is weinig bekend over Roger Morris, behalve dat hij tot de generatie vóór John Jones behoorde. Hij was een fanatiek verzamelaar en kopiïst van manuscripten. John Jones woonde net als Morris in het Noord-Oosten van Wales, dus Jones had mogelijkwerwijs toegang tot zijn aantekeningen.

Je bent niet voor niets een senior archivaris, en dr Lloyd-Morgan vond dan ook snel het manuscript dat door Roger Morris was gekopieerd. Het staat eveneens beschreven in Evans 1898, en is nu te vinden in de NLW te Aberystwyth onder nummer Cwrtmawr MS 530. Maar ook in 'Pedigrees and Life of St. Martin' wordt de verwijzing naar Mostyn 88 gemaakt, wat dus simpelweg niet klopt – achteloos overgenomen door iemand die niet in de gaten had dat Mostyn 88 (1488) zesennegentig jaar te vroeg was, zoals de datum van 1582 duidelijk laat zien!

In het citaat over Madocs schip van Roger Morris, zoals te vinden in manuscript Cwrtmawr MS 530, interpreteert Morris de naam Gwennan als *Cas* + *Gwennan* 'hatelijk ten opzichte van Gwenan (het schip)', zoals de plek heet waar het schip ooit is vergaan. Gwenangorn is hier de meer precieze, langere naam van het schip, waarvan Madoc de eigenaar was in het vroegst bekende verhaal, neergeschreven door Roger Morris. Dit moet oorspronkelijk een verhaal zijn geweest over een zoon van de historische figuur Owain Gwynedd, die leefde van 1100 tot 1170 en koning van Gwynedd was. Ook al wordt geen van zijn officiële zonen Madoc genoemd, toch vermeldt het *Dictionary of Welsh Biography* dat er

daarnaast minstens zes bastaardzonen waren en hier zou Madoc ap Owain natuurlijk een van hebben kunnen zijn. Lewis Morris heeft er in de achttiende eeuw een Arthuriaanse versie van gemaakt.⁵

Roger Morris had het verhaal van Edward ap Sion Wynn vernomen, maar wie was deze Edward dan? Er waren verschillende families Wynn in Noord-Wales, en het is moeilijk om erachter te komen wie Edward was, vooral omdat de namen Wynn en Sion (=John) veel voorkomende namen waren. Een mogelijke – weliswaar zeer oude – kandidaat is Edward Wynn (overleden in 1637), die met een zekere Margaret Puleston trouwde. Zij kwam uit Flintshire, Noord-Wales, en deze associatie met Roger Morris' thuisbasis suggereert dat het iemand geweest zou kunnen zijn die Roger Morris kende.

Maar de namen die in het manuscript voorkomen zijn niet het enige dat intrigeert. Wat wordt bedoeld met de woorden: '...maakte en bouwde hij een schip zonder ijzer, maar spijkerde het vast met hertenhoorn zodat de zee haar niet zou verzwelgen...'? De opmerking dat het schip *zonder* ijzer werd gebouwd, kan erop duiden dat er een magnetische kracht aanwezig was die de schepen naar beneden in de draaikolk trok.

Ik zocht verder naar Caswennan en ik kwam uit bij een zekere Richard Fenton die, in een boek geschreven voor de 'Cambrian Archaeological Association' in 1917, een zandbank bij Bardsey Island beschrijft, die *Gorffryday Caswennan* wordt genoemd, naar Arthurs schip. Fenton heeft het dan ook over een 'hevige zee, die een vreselijk kabaal maakt, en erg gevaarlijk is'.⁶

Maar hoe, om terug te keren naar het bijschrift, komt Lewis Morris in 1748 dan aan *twee vadem* diep? In een briefwisseling tussen Morris en William Fychan uit 1742 schrijft Morris het volgende:

... Nabij Bardsey observeer ik een onstuimige zee bij een zandbank die nog nooit eerder door een hydrograaf is opgetekend in geen enkele kaart. Maar de plaats is zo welbekend bij de lokale bevolking dat hij een naam verkregen heeft onder de Oude Britten, en zo heet hij tot op de dag van vandaag (d.w.z. Gorffrydau Caswennan)...⁷

In 1742 heeft Morris het nog over een onstuimige zee, maar in 1748 heeft hij klaarblijkelijk de plek bezocht en opgemeten en komt hij tot de conclusie dat het maar twee vadem diep is. Als je dus langer dan 1.82 m. was, kon je er gewoon

⁵ *Dictionary of Welsh Biography* s.v. Owain Gwynedd. Zie ook: Bartrum 1966: 54-5.

⁶ 'There is to the West of it a reef of Sand, dry at low Ebbs, which at full tide causes a heavy sea, which makes a dreadful noise, and is very dangerous. It is called Gorffryday Caswennan, the 'Torrents of Caswennan, which tradition says took its name from a ship of Arthur's of that name lost there.' (Fenton 1917: 329)

⁷ '... Off of Bardsey I observe a great overfall of ye sea on a Bank never observd. by any Hydrographer in any Chart, But the place is so well known amongst ye neighbours that it has acquired a name among ye Ancient Britons which it keeps to this day (i.e. Gorffrydau Caswennan)...' (William 2001: 10)

lopen, wat voor een mens uit de achttiende eeuw weliswaar ongebruikelijk was, maar het klinkt niet langer als een woeste stroming waarin schepen zonder meer vergaan. Hoe komt het dat er zo'n verschil is tussen de beschrijvingen van een en dezelfde zandbank, door meerdere mensen?

Om daar achter te komen moet men waarschijnlijk de hulp van de kustwacht inroepen, om via de moderne technieken en moderne kaarten de diepte van de zandbank te meten. Als we Lewis Morris moeten geloven, dan was het onmogelijk om op die plek een schip van koning Arthur, prins Madoc of wie dan ook te laten stranden. Indien Morris' observatie echter correct was, dan zou er een behoorlijke hoeveelheid zand verschoven of geërodeerd moeten zijn in de tussenliggende 250 jaar...

Het lijkt erop dat Caswennan al in de tijd van de 'Oude Britten' een naam van een rif of zandbank was en dat de verschillende verhalen hierover gebruikt werden om de naam te verklaren. Fentons beschrijving is in die zin interessant, dat hij laat zien dat het verhaal dat Lewis Morris rond 1740 hoorde, vele jaren later nog steeds verspreid werd onder de lokale bevolking.

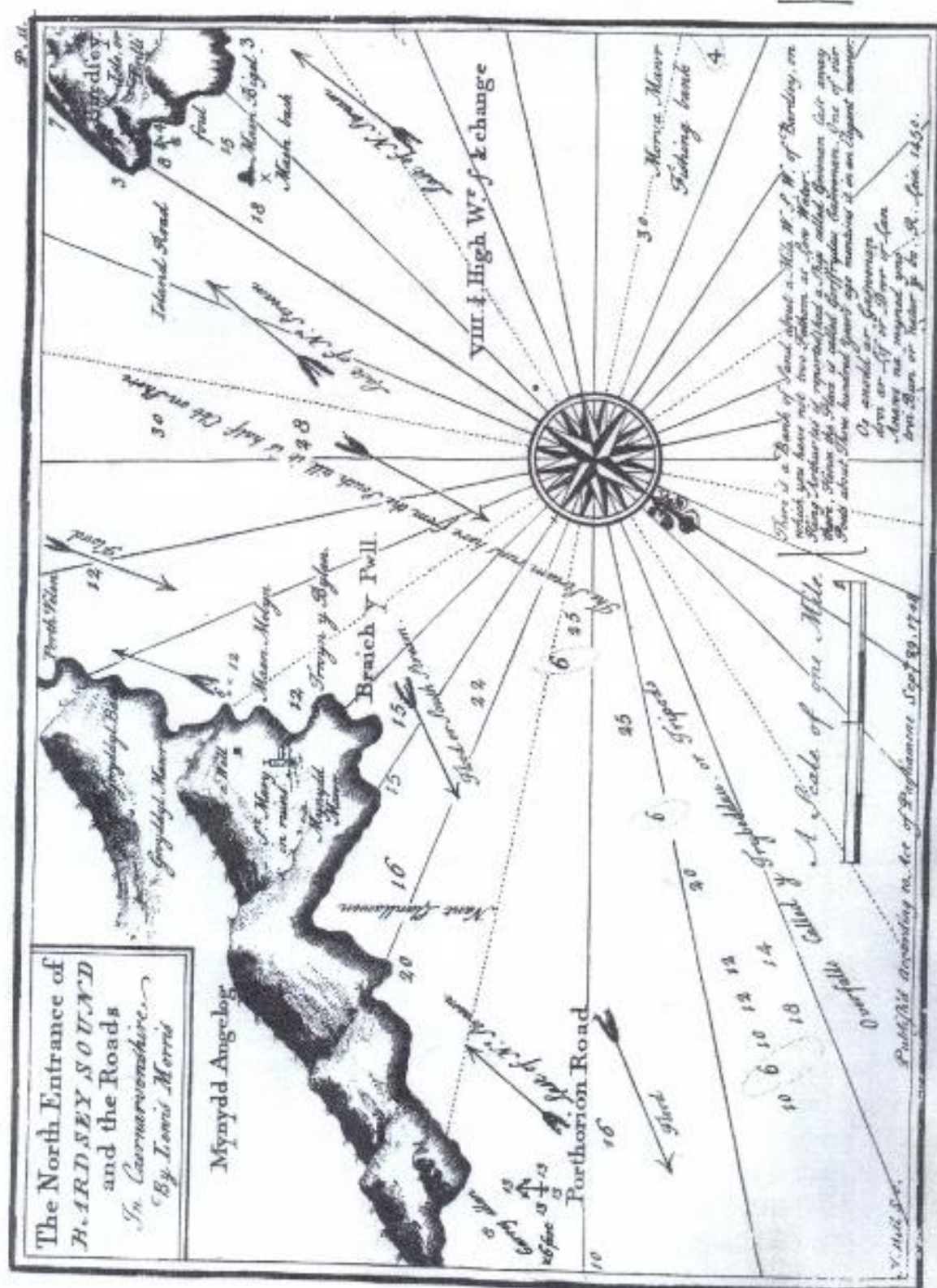
Ik keer terug naar het bijschrift van Lewis Morris, want er zat nog een (achtergehouden) gedichtje aan vast:

There is a Bank of Sand about a mile W.S.W. of Bardsey, on which you have not two Fathom at Low Water. King Arthur (as is reported) had a Ship called Gwenan Cast away there, Hence the Place is called Gorffrydau Caswenan. One of our Poets about Three hundred Years ago mentions it in an Elegant manner:

Os anodd ar Gaswenan
Droi ar lif o'r dw'r i'r lan,
Anaws na myned yno
Troi Bun o'r natur y bo.
R. Leia 1450

'Er is een zandbank, ongeveer een mijl westzuidwest van Bardsey, waar nog geen twee vadem [1.82 m] staat bij laag water. Koning Arthur (zoals vermeld) had een schip genaamd Gwenan dat daar verging, daarom wordt het Gorffrydau Caswenan genoemd. Een van onze dichters van driehonderd jaar geleden vermeldt het op een verfijnde manier:

Als het moeilijk was [als men was] op Caswenan
om tegen de stroming in te gaan van het water naar de kust,
Moeilijker dan dat [letterlijk: dan daarheen gaan, dus om te kust te bereiken]
is het om de natuur van een meisje te veranderen.
R. Leia 1450'

De kaart van Lewis Morris, opgetekend in 1748 met het bijschrift over Arthurs schip en het gedicht van het meisje.

Zoals de vertaling van het Welshe gedeelte laat zien, worden noch de diepte van het water, noch een schip dat Arthur daar op de klippen verloor, genoemd. Integendeel, er wordt alleen iets gezegd over de moeilijkheid om van het hedendaagse Caswenan Rock naar de kust te komen vanwege de sterke stroming. Sterker nog, het lijkt eerder een gedichtje dat over de grilligheid van het karakter van een meisje gaat dan over een nautische legende. Hoe zit dat dan? Wie was deze R. Leia?

Helaas is ook over hem niet veel bekend, geen geboorte- of sterfdatum of overgeleverde werken. Hoogstwaarschijnlijk is dit Robert Leia; *Leiaff* betekent 'de Mindere' of 'de Jongere', en onze Robert zou gerelateerd kunnen zijn aan de vijftiende-eeuwse dichter Gruffudd Leiaf. De enige verwijzing naar de datum 1450 is die van Lewis Morris in de eerste helft van de achttiende eeuw, en dat is alles wat we weten.

Dus eigenlijk gaat het bijschrift van Lewis Morris niet alleen over de schipbreuk van Arthur, maar ook over een gedicht van een meisje, beschreven door de (nog) onbekende Robert Leia. Wist Morris wat Leia schreef? Met andere woorden, was Morris de Welshe taal machtig, of dacht hij alleen maar dat de Welshe woorden over Arthur's schip gingen? Maar waar heeft Leia – zo hij bestaan heeft – zijn vers op gebaseerd? Was datgene wat Leia schreef misschien een vervolg op een gedicht over de schipbreuk bij Caswenan Rock, gecombineerd met het meisje, dat overgeleverd was in een zogenoemde *gynydd* (een speciaal soort rijm, gangbaar vanaf de veertiende eeuw)? Leia verwijst terloops naar het verhaal van Caswenan, waarbij hij in de voetsporen treedt van Welshe dichters, bij wie het de gewoonte was om bekende traditionele verhalen bij hun eigen gedichten te betrekken, en wel in metaforen of vergelijkingen met thema's die gevonden werden in andere gedichten.

Om precies te zijn, de vier regels komen inderdaad voor in een *gynydd*, dat zonder titel begint met: *Y ferch a'r ael wine fain* 'het meisje met de dunne rossige wenkbrauwen'. Het gedicht van het moeilijk te veroveren meisje is in zijn geheel te vinden in een manuscript dat zich in de National Library of Wales te Aberystwyth bevindt onder nummer NLW 3037, en is waarschijnlijk zeventiende-eeuws. Dus heel wat later dan 1450. Het gedichtje komt ook in andere manuscripten voor, maar dan wordt het toegeschreven aan meer beroemde dichters als Bedo Aeddren, Bedo Brwynllys, Ieuan Dyfi, Llawdden en Dafydd ap Gwilym. Behalve Dafydd ap Gwilym, die in de veertiende eeuw leefde, leefden de anderen in de vijftiende eeuw. Wat we hier dus hebben, is het fenomeen van creatieve overname, waarbij de latere kopiïsten uit de zeventiende en achttiende eeuw niet alle relevante informatie over de oorspronkelijke dichter hadden. Het gebeurde wel vaker dat verzen niet eens tijdens het leven van hun scheppers werden opgetekend, maar naderhand door anderen. En het gedicht kon ook overgeleverd worden door de mondelinge traditie, wat verklaart dat sommige gedichten vele varianten in verschillende manuscripten hebben.

We laten het moeilijke meisje voor wat ze is en keren terug naar de woeste wateren rond Bardsey Island. Er zijn namelijk meer verwijzingen naar de naam Caswennan: Gruffydd Gryg in de veertiende eeuw verwijst naar *[G]wynnedd Caswennan* ('Caswennan's Gwynedd', mogelijk een heerser over Gwynedd); and Hywel ab Einion Lygliw heeft het ook in de veertiende eeuw over *berw Caswennan* - *berw* betekent dan letterlijk 'kokend' in de zin van 'tumultueus, verwarrend'. Maar een ruige zee wordt soms in het Welsh beschreven als kokend, en dan zou het kunnen verwijzen naar de traditie van noodlottige schipbreuken.⁸

Latere wetenschappers uit de achttiende eeuw hebben het verhaal van Lewis Morris gekopieerd, en hebben daar soms een aantekening van Caswennan bij gemaakt. Een daarvan, Edward Jones, ('Bardd y Brenin', 1752-1824), kopieert Morris bijvoorbeeld zonder veranderingen.⁹ Maar Evan Evans ('Ieuan Brydydd Hir' oftewel 'Ieuan Fardd', 1731-88) neemt de volgende noot op:

Caswenan, lle atcas i Longau rhwng Enlli a Llyn; yno torrodd Llong i Arthur a elwid Gwennan o hynny y gelwir y lle Ffrydiau Gwennan.¹⁰

'Caswenan, een hatelijke plek voor schepen tussen Bardsey and Llyn [d.w.z. het schiereiland Llyn]; het was hier dat een schip, dat aan Arthur behoorde, te pletter sloeg, Gwennan ['de witte'] genaamd, en daarom werd de plaats Ffrydiau Gwennan ['Gwennans stromen'] genoemd.'

Mogelijkerwijs is er een verklaring voor de gevaarlijke wateren rondom Bardsey als we kijken naar een vermelding in de *Mabinogion*. Daar vinden we namelijk een verwijzing naar ijzerhoudend water. In *Branwen, dochter van Llyr* geven de edelen van Ierland hun leider Matholwch de volgende raad als zij in het nauw zijn gedreven door Bendigeidfran en zijn mannen die Branwen komen bevrijden:

... er is niets anders dat we kunnen doen dan ons terugtrekken over de Llinon - dat was een rivier in Ierland - (mogelijk de rivier Shannon), zodat de Llinon tussen jou en hem is, en de brug over de rivier afbreken. Op de bodem van de rivier liggen stenen van magneetijzer zodat geen schip of schuit kan varen.¹¹

Dat verklaart denk ik de reden waarom daar in het verleden niet graag gevaren werd, en waarom er geen ijzer werd gebruikt in het schip van Madoc. Madoc had blijkbaar snel door dat hij hertshoorn moest gebruiken, maar de andere - latere - schippers kenden waarschijnlijk het verhaal van Branwen niet, anders hadden ze er vast hun voordeel mee kunnen doen...

⁸ Er zijn vele referenties in gedichten naar de gevaarlijke stromingen rond Bardsey, en vele daarvan worden geciteerd in: Roberts 1996: 21-48. Roberts neemt de veertiende-eeuwse verwijzingen van Caswenan hierin op.

⁹ Jones 1752-1824: 128.

¹⁰ Evans 1731-88: 3-4.

¹¹ Jongeling en van Rootseler 2001: 66.

Afgezien van het wel of niet gevaarlijk zijn van de wateren rond Bardsey Island, hoe zit het nu met die vermeende schipbreuk van Arthur? Het is, ben ik bang, een feit dat Bardsey Island en Caswennan pas in de tijd van Lewis Morris met Arthur worden geassocieerd. Misschien had Morris een compleet onomastisch verhaal van de lokale bevolking gehoord, toen hij zijn hydrografische werk in de buurt verrichtte, en heeft hij daar zijn voordeel mee gedaan. Het kan zijn dat Morris het zelf ook interessanter vond om zijn kaarten wat populairder te maken. Er zijn bijna geen middeleeuwse verwijzingen naar plaatsen waar de naam Arthur mee verbonden is/wordt, op één na die ik heb gevonden: Arthurs Oven, ooit te vinden in Schotland, ten noorden van Falkirk. Wat het precies is geweest is niet meer te achterhalen omdat het in de negentiende eeuw is weggehaald. Maar het stond reeds in een Schots manuscript van 1293 vermeld als *Furnus Arthuri*.¹² Het zou mooi geweest zijn als we daar de schipbreuk van Arthur aan toe hadden kunnen voegen, maar helaas.

Mijn conclusie is dat er geen enkele middeleeuwse verwijzing van Arthur naar Caswennan of omgekeerd is, en het lijkt me daarom dat deze connectie inderdaad pas in latere tijden (achttiende eeuw) aan de traditie werd toegevoegd. Dat gebeurde regelmatig, en hele forten uit de IJzertijd, bepaalde heuvels en steenformaties werden in die tijd aan Arthur toegeschreven. De legendarische vorst was toch wel iemand waar je, als het even mogelijk was, een graftombe of een tafel van wilde hebben, zodat je als dorp iets bijzonders had naast de waterput op het plein! De vele zogenaamde 'Ronde Tafels' die Wales rijk is, zijn hier getuige van.

Maar of de inwoners van Bardsey Island de vermeende schipbreuk van koning Arthur nu aan Lewis Morris hadden doorgegeven, of dat Morris er zelf achter gekomen was, feit is dat de kaart bestaat met het bijschrift en het gedicht erop.

Niettemin wordt het eiland wel op een andere manier met Arthur in verband gebracht: ik schreef al in het begin van dit artikel dat Arthur volgens een van de vele legenden in een grot op het eiland slaapt, net als Merlijn de hoftovenaar, met dit verschil dat Merlijn de 'Dertien Schatten van het Eiland Groot-Brittannië' in een glazen huis op het eiland verborgen heeft.¹³ Dus helemaal zonder Arthur-connecties is het eiland zeker niet! Weliswaar is er geen sprake van een spectaculaire schipbreuk van de grote koning, maar Arthur is wel degelijk aanwezig op dit kleine eilandje, gelegen aan de Westkust van Groot-Brittannië.

¹² Bullinga 2001: 160.

¹³ Roberts 1991: 87-8.

Referenties

- Bartrum, P. C. 1966. *Early Welsh Genealogical Tracts*. Cardiff: University of Wales Press.
- Bullinga, Nicki. 2001. In *de voetsporen van koning Arthur*. Bloemendaal: Gottmer/Becht.
- Caradoc Evans, Olwen. 1969. *Marine plans and charts of Wales*. London: Map Collectors' Circle.
- Dictionary of Welsh Biography*. 1959. London: The Honourable Society of Cymmrodorion.
- Evans, Evan. 1731-88. In: National Library of Wales, Aberystwyth. MS 1668B.
- Evans, J. Gwenogvryn. 1898. 'Pedigrees and Life of St. Martin.' In: *Historical Manuscripts Commission: Report on manuscripts in the Welsh Language*. London: Her Majesty's Stationery Office, vol. II.
- Fenton, Richard. 1917. *Tours in Wales*. Ed. John Fisher. London: Cambrian Archaeological Association. Appendix III.
- Haycock, Marged. 1983-84. 'Preiddeu Annwn and the figure of Taliesin.' *Studia Celtica* 18-19: 52-78.
- Jones, Edward. 1752-1824. In: National Library of Wales, Aberystwyth. MS 37B.
- Jongeling, Karel en Mick van Rootseler. Red. 2001. *De Mabinogion*. Nijmegen: de Keltische Draak.
- Morris, Lewis. 1987 [1748]. *Plans in St. George's Channel-1748. A facsimile edition of Morris' chart volume from 1748*. Beaumaris: Lewis Morris Productions.
- Roberts, Brynley. 1991. 'Culhwch ac Olwen, Triads, Saints' Lives.' In: Rachel Bromwich, A. O. H. Jarman en Brynley F. Roberts. Red. *The Arthur of the Welsh. The Arthurian legend in medieval Welsh literature*. Cardiff: University of Wales Press, 73-95.
- , 1996. 'Enlli'r Oesoedd Canol.' In: R. Gerallt Jones & Christopher J. Arnold. Eds. *Enlli*. Cardiff: University of Wales Press, 21-48.
- Robinson, A. H. W. 1962. *Marine cartography in Britain. A history of the sea chart to 1855*. Leicester: Leicester University Press.
- Wiliam, Dafydd Wyn. 2001. 'Caswennan.' In: *Thysau'r Hen Oesoedd. Cymdeithas Morrisiaid Môn*. 2001 vol. 9: 10-3. University College Bangor, Mostyn MS 7585.

Dit liber amicorum is samengesteld als blijk van dank voor dr. Leni van Strien-Gerritsen, een gewaardeerde en inspirerende docente, die vaak achter de schermen en onder lastige omstandigheden veel heeft gedaan om de opleiding Keltisch en haar studenten te steunen. De bijdragen zijn van de hand van docenten, onderzoekers en vertegenwoordigers van de jongste generatie 'keltologen'. Samen vormen zij een goede afspiegeling van de keltologie in Nederland anno 2003.

ISBN: 3-89323-083-1 (Nodus Publ.)

ISBN: 90-806863-3-6 (Stichting Uitgeverij de Keltische Draak)

de Keltische Draak • Nijmegen